כיתה י"ב | תנ"ך | שיעור 2 מתוך 4 | 45 דק' | מב"ר

ממלכתי וחמ"ד: מתאים להכנה לבגרות בתנ"ך במסלול מב"ר (שפה פשוטה, טקסטים קצרים ושאלות מודרכות). יש לבדוק מול רשימת פרקי החובה של אותה שנה.

שני לוחות: בין אדם למקום ובין אדם לחברו

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יסבירו את החלוקה של עשרת הדיברות לשני לוחות
- התלמידים ימיינו את הדיברות לשתי קבוצות: מצוות בין אדם למקום ומצוות בין אדם לחברו
- התלמידים יקראו את המכילתא ויסבירו זוג אחד של דיברות שעומדים "זה כנגד זה"

📖 הסבר למורה

התורה מספרת שהדברים נכתבו "על שני לוחות אבנים" (דברים ה, יט). החלוקה המקובלת: חמישה דיברות על כל לוח. בלוח הראשון (1-5) מצוות שעוסקות בקשר בין האדם לאלוהים, ובלוח השני (6-10) מצוות שעוסקות בקשר בין אדם לאדם.

במכילתא דרבי ישמעאל (מסכתא דבחודש, פרשה ח) רבי חנניה בן גמליאל אומר שהדיברות נכתבו "חמישה על לוח זה וחמישה על לוח זה", וכל דיבר בלוח הראשון עומד מול דיבר בלוח השני: "אנכי" מול "לא תרצח", "לא יהיה לך" מול "לא תנאף", "לא תשא" מול "לא תגנב", "זכור" מול "לא תענה", ו"כבד" מול "לא תחמד". החכמים שם חולקים ואומרים שכל עשרת הדיברות נכתבו על כל אחד מן הלוחות.

הסבר המכילתא לזוג הראשון: מי שהורג אדם, כאילו "ממעט בדמות", כי האדם נברא בצלם אלוהים (בראשית ט, ו). כלומר, הפגיעה באדם היא גם פגיעה בכבוד ה'.

שאלה מעניינת: "כבד את אביך ואת אמך" נמצא בלוח הראשון, של בין אדם למקום. אפשר לקשר זאת לברייתא בקידושין ל ע"ב: "שלשה שותפין הן באדם: הקדוש ברוך הוא, ואביו, ואמו".

📜 המקור (מכילתא וגמרא מתוך ספריא, פסוק מתוך מכון ממרא)

מכילתא דרבי ישמעאל, מסכתא דבחודש, פרשה ח

> כֵּיצַד נִתְּנוּ עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת? חֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה, וַחֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה. כָּתוּב בָּזֶה "אָנֹכִי יי אֱלֹהֶיךָ", וּכְנֶגְדּוֹ כָּתוּב "לֹא תִרְצָח"

שם

כָּתוּב "לֹא יִהְיֶה לְךָ", וּכְנֶגְדּוֹ כָּתוּב "לֹא תִנְאָף" · כָּתוּב "לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יי אֱלֹהֶיךָ לַשָּׁוְא", וּכְנֶגְדּוֹ כָּתוּב "לֹא תִגְנֹב" · כָּתוּב "זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ", וּכְנֶגְדּוֹ כָּתוּב "לֹא תַעֲנֶה בְרֵעֲךָ עֵד שָׁקֶר." · כָּתוּב "כַּבֵּד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמֶּךָ", וּכְנֶגְדּוֹ כָּתוּב "לֹא תַחְמֹד"

שם

לְכָךְ נִתְּנוּ עֲשָׂרֶת הַדִּבְּרוֹת, חֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה, וַחֲמִשָּׁה עַל לוּחַ זֶה. דִּבְּרֵי רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל.

קידושין ל ע"ב

שְׁלֹשָׁה שׁוּתָּפִין הֵן בָּאָדָם: הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָבִיו, וְאִמּוֹ.

דברים ה, יט

אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה דִּבֶּר יְהוָה אֶל-כָּל-קְהַלְכֶם בָּהָר, מִתּוֹךְ הָאֵשׁ הֶעָנָן וְהָעֲרָפֶל--קוֹל גָּדוֹל, וְלֹא יָסָף; וַיִּכְתְּבֵם, עַל-שְׁנֵי לֻחֹת אֲבָנִים, וַיִּתְּנֵם, אֵלָי.

👩‍🏫 פעילות בכיתה

1. פתיחה (5 דק'): מציגים ציור של שני לוחות ריקים. שואלים: למה צריך שני לוחות ולא לוח אחד?
2. מיון (12 דק'): בקבוצות, כל קבוצה מקבלת 10 כרטיסים (דיבר אחד בכל כרטיס) ומחלקת אותם לשני הלוחות: "בין אדם למקום" ו"בין אדם לחברו". כל קבוצה מציגה ומנמקת.
3. קריאה במכילתא (13 דק'): קוראים יחד את הקטע. התלמידים מותחים קו בין כל זוג דיברות שעומדים "זה כנגד זה".
4. דיון (10 דק'): כל קבוצה מקבלת זוג אחד ומסבירה: מה הקשר בין שני הדיברות? למשל, לפי המכילתא מי שגונב סופו להגיע לשבועת שוא.
5. סיכום (5 דק'): למה "כבד את אביך ואת אמך" נמצא בלוח הראשון? כל תלמיד כותב תשובה אחת.

💬 שאלות לדיון

1. **הבנה:** אילו דיברות נמצאים בלוח הראשון ואילו בשני?
2. **פרשנות:** לפי המכילתא, מה הקשר בין "אנכי ה' אלוהיך" ל"לא תרצח"?
3. **הערכה:** האם לדעתכם אפשר לשמור היטב על מצוות "בין אדם לחברו" בלי מצוות "בין אדם למקום", או להפך? נמקו.

🎟️ כרטיס יציאה (2 שורות, בסוף השיעור)

1. דבר אחד שלמדתי היום על עשרת הדיברות: ____
2. שאלה אחת שעדיין יש לי: ____

💡 הערות למורה

בזוג "זכור – לא תענה" המכילתא מסבירה שמי ששומר שבת "מעיד" שה' ברא את העולם בשישה ימים ונח בשביעי. אפשר להציע זאת לתלמידים חזקים כהרחבה.

במסלול מב"ר כדאי להציג את חמשת הזוגות כטבלה על הלוח ולא לקרוא את כל המכילתא ברצף.

📝 בדף העבודה

שני לוחות: בין אדם למקום ובין אדם לחברו: 8 תרגילים, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- מכילתא דרבי ישמעאל, דבחודש ח (ספריא)
- קידושין ל ע"ב (ספריא)
- דברים ה (מכון ממרא)

מחוון: שני לוחות: בין אדם למקום ובין אדם לחברו

1. ב. על שני לוחות אבנים.
2. לוח ראשון: 1-5 (אנכי, לא יהיה לך, לא תשא, זכור, כבד). לוח שני: 6-10 (לא תרצח, לא תנאף, לא תגנב, לא תענה, לא תחמד).
3. ב. לא תרצח.
4. לא יהיה לך – לא תנאף · לא תשא – לא תגנב · זכור – לא תענה ברעך עד שקר · כבד – לא תחמד.
5. האדם נברא בצלם אלוהים, ולכן מי שהורג אדם פוגע כאילו בצלם של ה' עצמו, כמו מי ששובר את פסל המלך ופוגע בכבוד המלך.
6. ההורים הם שותפים של ה' בבריאת האדם. לכן כבוד ההורים קשור לכבוד ה', והוא מתאים ללוח של "בין אדם למקום".
7. ב. עשרה ("עשרה על לוח זה ועשרה על לוח זה").
8. תשובה אישית עם דוגמה ונימוק (למשל: גניבה פוגעת באדם וגם באמון בחברה כולה).